

Prof. dr. sc. Krešimir Delija
Mr. sc. Krešimir Pleša

VREDNOVANJE U PODRUČJU EDUKACIJE

1. UVOD

Proučavanje utjecaja različitih vrsta programskih sadržaja tjelesnog vježbanja na ljudski organizam predstavlja jedan od najbitnijih smjerova kineziološke znanosti.

U tom je smjeru riječ o proučavanju parametara upravljenog procesa vježbanja . U kojima su najvažniji problemi definiranje cilja, zadaća procesa vježbanja, stanja subjekta i takozvanih čimbenika ograničenja s problemima utvrđivanja sadržaja, volumena i modaliteta rada i tranzitivnih stanja.

Svi navedeni parametri predstavljaju složenu praktičku i znanstvenu problematiku koja bi se mogla svesti na procedure prognoze, dijagnoze, planiranja, programiranja i kontrolu učinka rada. Problematika je složena utoliko što nije riječ samo o operacionalizaciji svakog parametra posebno nego i o njihovoj međuzavisnosti.

Ovaj koreferat usmjeren je na samo jedan segment upravljanog procesa vježbanja - na vrednovanje u području edukacije.

Činjenica je naime, da različiti programski sadržaji imaju različitu transformacijsku moć u razvoju svih ljudskih obilježja, posebno ako se imaju u vidu razlike s obzirom na spol, dob, pa i individualne razlike subjekta unutar iste dobi i spola.

Drugim riječima, zanima nas primarna zadaća svakog kineziološkog tretmana, odnosno nastave tjelesne i zdravstvene kulture (kineziološke kulture), a to je transformacija dimenzija antropološkog statusa svakog pojedinog djeteta, učenika, studenta i odraslog čovjeka (završen rast i razvoj). Znači, mi na svakom satu tjelesne i zdravstvene kulture kroz njezinu artikulaciju utječemo na antropometrijske karakteristike, motoričke sposobnosti, funkcionalne sposobnosti, konativne čimbenike, kognitivne čimbenike i dimenzije socijalnog statusa.

Do povratnih informacija o učinkovitosti spomenutih parametara doći ćemo na osnovi valorizacije, odnosno vrednovanja rada u edukaciji. Autori će prikazati jedan od načina vrednovanja koji je dosada bilo aktualno, a temelji se na saznanjima brojnih istraživanja i prezentacija prof. dr. sc. Vladimira Findaka, prof. dr. sc. Miloša Mrakovića i drugih.

2. VREDNOVANJE RADA

Povratne informacije o radu moguće je dobiti stalnim praćenjem, provjeravanjem i ocjenjivanjem djece i učenika. Praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje potrebno je provoditi tijekom školske godine kako bi se dobio točan uvid u ostvarivanje zacrtanih programskih

sadržaja bitnih za razvoj svih ljudskih osobina, sposobnosti, motoričkih znanja i stanja zdravlja.

2.1. VRSTE PROVJERAVANJA

Provjeravanje, koje može biti finalno, inicijalno, tranzitivno i tekuće, ovisi o stanju subjekta, dakle skupu varijabli koje opisuju kvantitativna i kvalitativna obilježja ljudskih osobina, sposobnosti, motoričkih znanja i stanja zdravlja.

2.1.1. Finalna provjeravanja

Finalno stanje ima tri oblika: **idealno finalno stanje, poželjno finalno stanje i realno finalno stanje.**

Idealno finalno stanje se prepoznaje kao maksimalno moguće stanje koje se u praksi teško može ostvariti jer je daleko iznad prosjeka. Poželjno finalno stanje je proračun i projekcija inicijalnog stanja subjekta za kojeg se stvara program kineziološkog tretmana, u idealno finalno stanje, kako bi se utvrdila vjerojatnost promjenjivosti pojedinih osobina, sposobnosti, motoričkih znanja i zdravlja. Realno finalno stanje je stanje koje je ostvareno na kraju jednog programa vježbanja, odnosno završetkom školske godine. Ono pokazuje kako je u stvarnosti realiziran program koji smo načinili na početku svake školske godine. Dobiveni rezultati realnog finalnog stanja koriste se kao pokazatelji za planiranje i programiranje za slijedeću školsku godinu.

2.1.2. Inicijalno provjeravanje

Inicijalno provjeravanje odnosi se na stanje subjekta za kojeg se radi program vježbanja na početka školske godine. Na osnovu inicijalnog stanja se utvrđuje aktualno stanje svakog pojedinog djeteta, odnosno učenika.

2.1.3. Tranzitivno provjeravanje

Periodično provjeravanje bitno je za proračun učinka i korekciju daljeg procesa vježbanja tijekom školske godine. Tranzitivnim provjeravanjem dobivamo povratne informacije o dinamici ostvarenja programskih zadaća za svakog subjekta posebno kao i za razred u cjelini, dobivamo informacije o eventualnim promjenama dimenzija antropološkog statusa učenika koje su ciljanim programom predviđene, o kakvoći razine motoričkih znanja i postignuća, te o kakvoći odgojnih efekata. Na osnovi tog provjeravanja moguće je vršiti i korekcije programskih sadržaja.

2.1.4. Tekuće provjeravanje

Tekuće provjeravanje u praksi koristimo pri učenju novog gradiva, odnosno pri učenju novih motoričkih gibanja radi dobivanja povratne informacije o svladanosti novog motoričkog gibanja. Isto tako, tekuće provjeravanje možemo koristiti i na satovima ponavljanja.

2.2. METODE PROVJERAVANJA

U svakodnevnoj školskoj praksi većinom se provjeravanje provodi uz pomoć **metode promatranja, metode mjerenja i metode ankete.**

2.2. 1. Metoda promatranja

Promatranje se obavlja prema točno utvrđenom kriteriju, normama i standardima. U tu svrhu potrebno je utvrditi cilj promatranja, vrijeme i način promatranja te bilježiti, analizirati i dobivene rezultate interpretirati. S obzirom na nemogućnost objektivnih procjena i ocjena motoričkih znanja npr. snimanja kamerom, procjenjivanje i ocjenjivanje valja provoditi putem testova motoričkih znanja, odnosno izradom ljestvica vrijednosti.

2.2.2. Metoda mjerenja

Optimalna procjena rezultata nastave tjelesne i zdravstvene kulture moguća je metodom mjerenja. Pomoću te metode mogu se točno utvrditi individualne osobine, sposobnosti, motorička znanja kao i motorička postignuća učenika. Mjerenje, osim nastavnika, trebaju provoditi i učenici. Za to treba osposobiti mjeritelje kako bi se neutralizirale moguće greške u prikupljanju informacija. Također je potrebno utvrditi redosljed mjerenja kako bi se i na taj način izbjegli različiti i krivi rezultati. Jer različiti motorički testovi iziskuju različitu energetska komponentu, pa je u skladu s tim potrebno napraviti stanice na način da učenici najprije rješavaju lakše, a zatim relativno teže motoričke zadatke.

2.2.3. Metoda ankete

U nastavi tjelesne i zdravstvene kulture rjeđe se upotrebljava metoda ankete. Provode se radi utvrđivanja stavova i interesa učenika. Pri tome treba učenike upoznati sa svrhom anketiranja. Ona mora biti jasna i razumljiva kako bi nastavnik dobio relevantne podatke koji su mu potrebni za unapređenje nastavnog procesa.

2.3. SADRŽAJ PRAĆENJA I PROVJERAVANJA

Optimalizacija, racionalizacija i intenzifikacija nastavnog procesa moguća je ako sadržaj praćenja i provjeravanja obuhvaća dimenzije antropološkog statusa učenika (morfološke karakteristike, motoričke i funkcionalne sposobnosti, kognitivne čimbenike, konativne čimbenike i dimenzije socijalnog statusa), motorička znanja i dostignuća, zdravstveno stanje i odgojno djelovanje na učenike. U školskoj praksi sve navedene parametre nije moguće pratiti iz praktičnih razloga jer ovisi o prostornim i materijalnim uvjetima škole i okruženju odgojno-obrazovne ustanove. Tom problemu treba pribrojati i premali broj sati nastave tjelesne i zdravstvene kulture tjedno i drugo.

Respektirajući nemogućnosti u realizaciji sadržaja praćenja i provjeravanja nužno je potrebno za potrebe tjelesne i zdravstvene kulture obuhvatiti **stanje zdravlja, antropološka obilježja, motorička znanja, motorička postignuća i odgojne učinke rada.**

2.3.1. Zdravstveno stanje

Nastavnik tjelesne i zdravstvene kulture mora imati točan uvid u zdravstveno stanje svakog učenika pogotovo ako zna da je primarni cilj upravljenog procesa vježbanja unapređivanje zdravlja djece i učenika. Povratnu informaciju o zdravlju dobija od zdravstvene službe na početku svake školske godine. Na osnovi tih informacija izrađuje program za slijedeću školsku godinu. Tijekom školske godine nastavnik mora kroz nastavni proces pratiti

i kontrolirati zdravlje svojih učenika. Ako nastavnik primijeti promjene u stanju učenikova zdravlja, treba odmah reagirati, o tom problemu obavijestiti roditelje i školskog liječnika.

Važno je, podsjetiti da postoje posebni programi nastave tjelesne i zdravstvene kulture za učenike koji iz zdravstvenih razloga ne mogu polaziti redovnu nastavu tjelesne i zdravstvene kulture. U takvim slučajevima uvijek je potrebna suradnja nastavnika i liječnika specijaliste te drugih relevantnih čimbenika.

2.3.2. Antropološka obilježja

S obzirom na primarnu zadaću svakog sata tjelesne i zdravstvene kulture nužno je pratiti i provjeravati **antropometrijske karakteristike, motoričke i funkcionalne sposobnosti**, dok konativne i kognitivne čimbenike kao i dimenzije socijalnog statusa prate i provjeravaju stručnjaci iz tog područja, a sve s ciljem dobivanja točnih informacija za optimalno planiranje i programiranje u školstvu.

2.3.2.1. Antropometrijske karakteristike

U prostoru morfoloških obilježja nužno je potrebno u odgoju i izobrazbi djece, učenika i studenata imati povratne informacije o rastu kostiju u dužinu, o rastu kostiju u širinu, o potkožnom masnom tkivu i o ukupnoj tjelesnoj masi. Iz tih razloga radi dobivanja egzaktnih pokazatelja u čitavom prostoru antropometrijskih karakteristika potrebno je konzultirati prostor longitudinalnu dimenzionalnost koštanog sustava, transverzalnu dimenzionalnost koštanog sustava, masno tkivo i cirkularnu dimenzionalnost trupa. Do sada smo koristili četiri varijable u školstvu: visina, težina, opseg podlaktice, kožni nabor nadlaktice. Predlažemo da se u testiranje uvrsti i varijabla transverzalne dimenzionalnosti koštanog sustava kako bi dobili još veći uvid u latentni prostor morfoloških karakteristika inicijalnim i finalnim provjeravanjem, što čini osnovnost planiranja i programiranja.

2.3.2.2. Motoričke sposobnosti

Psihomotorne sposobnosti su one dimenzije osobnosti koje sudjeluju u rješavanju motoričkih zadaća, a koje su prilagođene uvjetima kineziološke aktivnosti (monostrukturalne, polistrukturalne, kompleksne i konvencionalne aktivnosti). Primarni činioci motorike kao snaga, brzina, preciznost, koordinacija, ravnoteža i fleksibilnost sigurno su vrlo značajne za optimalni uspjeh u realizaciji svih osnovnih i diferenciranih programskih sadržaja tjelesne i zdravstvene kulture. Strukturu situacija u kojima se obavlja kineziološka aktivnost valja gledati kao sklop različitih varijabli koje uvjetuju programsku aktivnost. Nesumnjivo je da su motoričke dimenzije od presudne važnosti za predikciju uspjeha u svakoj kineziološkoj aktivnosti te zbog toga nužno izazivaju i znanstveni interes.

U nastojanju zadržavanja kontinuiteta praćenja i provjeravanja motoričkih sposobnosti potrebno je realizirati testiranje pomoću varijabli koje koriste osnovne i srednje škole.

2.3.2.3. Funkcionalne sposobnosti

Funkcionalne sposobnosti obuhvaćaju sposobnost regulacije i koordinacije funkcija organskih sustava. Drugim riječima, valja utjecati na povećanje funkcije kardiovaskularnog i respiratornog sustava te žlijezda za regulaciju fizioloških procesa za vrijeme napora i odmora. Procjenu funkcionalnih sposobnosti u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi obavljammo za prva četiri

razreda osnovne škole trčanjem tri minute, a za učenike viših razreda osnovne škole i učenike srednje škole trčanje traje šest minuta.

2.3.3. Motorička znanja

Iz literature znamo da je motoričko znanje stupanj usvojenosti pojedinih motoričkih struktura koje mogu biti na različitim razinama. Ona čine bit programskih sadržaja te ih je nužno stalno pratiti i vrednovati. Naš programski prostor čine biotička motorička znanja (djelotvorno svladavanje prostora, prepreka, otpora i manipulacija predmetima) uvažavajući razvojna obilježja. U školskoj praksi motoričko znanje provjerava se tranzitivno što ne isključuje, ako je potrebno i inicijalno, tekuće i finalno provjeravanje o čemu odlučuje kineziolog.

2.3.4. Motorička dostignuća

Motorička postignuća su sprega motoričkih znanja i motoričkih sposobnosti, a izražavaju se kroz spremnost učenika da ih u konkretnoj motoričkoj situaciji poveže i maksimalno iskoristi radi postizanja što boljeg rezultata. Realizacija programskih sadržaja za svaki razred posebno provjerava se inicijalnim, tranzitivnim i finalnim provjeravanjem, odnosno varijablama koje su primjerene mogućnostima i sposobnostima učenika.

2.3.5. Odgojni rezultati rada

Tjelesna i zdravstvena kultura kroz svoj osnovni program ima velike mogućnosti odgojnog djelovanja. Odgoj s obzirom na svoju kompleksnost zahtijeva od odgojitelja i nastavnika kreativnost za svakog subjekta u nastavnom procesu posebno. O odgoju je mnogo rečeno u stručnoj literaturi, međutim osnovni je uvjet u uspješnom odgojnom djelovanju na djecu i učenike da pedagozi vole djecu i učenike. Odgojne učinke potrebno je procijeniti praćenjem i provjeravanjem pomoću slijedećih varijabli: a) aktivnost učenika u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture, b) sudjelovanje učenika u izvannastavnim aktivnostima u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi, c) stečene zdravstveno-higijenske navike, d) teorijska znanja. Svi navedeni parametri prate se i provjeravaju tijekom čitave školske godine.

2.4. Ocjenjivanje

Ocjenjivanje u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi je postupak kojim se prati i utvrđuju učinci programskih sadržaja kao i stupanj realizacije cilja programskih zadaća. U tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi postoje slijedeće vrste ocjenjivanja: prethodno, tekuće, periodično i završno. Pri ocjenjivanju vodimo se i poznatim načelima ocjenjivanja: ocjenjivanje mora biti individualno, mora biti svestrano, sustavno, realno, pravedno i javno. Potrebno je kod ocjenjivanja skrenuti pozornost još i na sadržaj, način i tehniku ocjenjivanja. Dokimologija je vještina sustavnog i pravednog ocjenjivanja učeničkog uspjeha utemeljena na posebno izgrađenim kriterijima s kojima su profesori tjelesne i zdravstvene kulture detaljno upoznati. Profesori tjelesne i zdravstvene kulture prema materijalnim mogućnostima upotrebljavaju informatički sustav u obradi podataka i kao povratnu informaciju za primjereno ocjenjivanje u svojoj školi.

3. ZAKLJUČAK

Vrednovanje u području edukacije je odgovaran posao svakog prosvjetnog djelatnika u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi. Osim znanstvenog, stručnog i praktičkog saznanja kod stručnjaka tjelesne i zdravstvene kulture u radu mora biti naglašena njegova kreativnost. Nužno redovito pratiti stručnu literaturu, Internet te druge izvore znanja kako bi nastava tjelesne i zdravstvene kulture bila suvremena, a vrednovanje potvrda optimalizacije, intenzifikacije i racionalizacije nastavnog procesa. Ovakav pristup vodi i do realizacije primarnog cilja upravljenog procesa vježbanja, a to je unapređivanje zdravlja svakog djeteta, učenika i studenata.

4. LITERATURA

1. Findak, V. : Metodika tjelesne i zdravstvene kulture. Priručnik za nastavnike razredne nastave, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
2. Findak, V.: Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju. Priručnik za odgojitelje, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
3. Findak, V.: Metodika tjelesne i zdravstvene kulture. Priručnik za nastavnike tjelesne i zdravstvene kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1999.
4. Findak, V., K. Delija: Tjelesna i zdravstvena kultura u predškolskom odgoju. Priručnik za odgojitelje, EDIP d.o.o., Zagreb, travanj 2001.
5. Mraković, M.: Uvod u sistematsku kineziologiju. Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1992.
6. Zbornik radova ljetnih škola kineziologa Republike Hrvatske.